

Diskussionsunderlag: Mats Norrstad, Sverige

Nya skollagen träder i kraft 1 juli

2011-06-27

Den 1 juli sker stora förändringar i skolan då den nya skollagen börjar tillämpas. Nya samlade läroplaner med kursplaner och kunskapskrav börjar gälla från och med höstterminen för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan. Dessutom införs en ny betygskala.

Skollagen, som beslutas av riksdagen, innehåller de grundläggande bestämmelserna om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning. Lagen ska tillämpas på vuxenutbildningen från och med den 1 juli 2012.

De mål och utgångspunkter som har gällt när den nya skollagen tagits fram är:

- Gemensamma regler för skolformer och huvudmän
- Ökad rättssäkerhet för eleverna
- Tydligare ansvarsfördelning

- Med den nya skollagen har det skett ett förtydligande av kunskapsuppdraget genom att vi nu har en samlad läroplan för varje skolform, ny mål- och kursplanestruktur och tidig avstämning i fler ämnen, säger Carin Lindgren, samordnare för specialskolorna.

Några förändringar som sker

Den nya skollagen innehåller en rad förändringar. Några exempel är:

- Förskolan blir en egen skolform.
- Samma regler ska gälla för fristående och offentliga skolor. Det innebär bland annat att friskolorna, med vissa begränsade undantag, ska följa kurs- och läroplaner och sätta betyg.
- Alla elever har rätt att utvecklas så långt som möjligt utifrån sina egna förutsättningar. Det gäller även elever som lätt uppnår kunskapsmålen.
- I dag finns ett individuellt program för elever som inte är behöriga till något nationellt gymnasieprogram. Detta program ersätts med fem introduktionsprogram.
- Eleverna ska ha tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator inom elevhälsan och också studie- och yrkesvägledning.
- Alla elever ska ha tillgång till skolbibliotek. Detta gäller även för fristående skolor.
- Fler beslut än i dag ska kunna överklagas. Det ökar rättssäkerheten för elever och vårdnadshavare. Bland annat ska beslut om åtgärdsprogram och beslut om rätt till skolskjuts kunna överklagas.
- Lärares och rektorers allmänna befogenheter förtydligas. Fler disciplinära åtgärder ska kunna användas mot elever som stör andra elevers trygghet och studiero. Skriftlig varning och tillfällig avstängning även i grundskolan är några nya åtgärder.
- Utbildningen ska utformas så att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero.

Nya läroplaner med övergripande mål

1 juli 2011 träder nya samlade läroplaner med kursplaner ikraft för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan. Dessutom får förskolan en läroplan.

- Läroplanerna kommer att innehålla del 1, skolans värdegrund och uppdrag, del 2, övergripande mål och riktlinjer för utbildningen samt del 3, kursplaner med kunskapskrav. I del 1 och 2 kommer de normer och värden samt de generella kompetenser som alla elever bör ha utvecklat efter genomförd utbildning att finnas. De övergripande målen ska gälla i all undervisning. Kursplanerna ska ange förmågor i ämnena som undervisningen ska ge eleverna möjlighet att utveckla, berättar Carin Lindgren.
En nyhet i läroplanen är att entreprenörskap nu finns med på ett tydligare sätt.

Specialskolans och grundsärskolans läroplan

- Vad som skiljer specialskolans läroplan mot grundskolans är att tvåspråkighetsperspektivet (svenska och teckenspråk) är inskrivet för döva och hörselskadade elever i specialskolan. I övrigt är skrivningarna identiska, säger Carin Lindgren.

Specialskolans läroplan träder ikraft den 1 juli 2011. För elever i årskurs 10 gäller läroplanen för det obligatoriska skolväsendet Lpo 94 under läsåret 2011/12.

Mer information om läroplaner och kursplaner för specialskolan och grundsärskolan kan du hitta på vår webbplats, se länk i högerspalten.

Förändringar i gymnasieskolan

Den 1 februari 2011 träder en ny gymnasieförordning (SFS 2010:2039) i kraft. Förordningen ska tillämpas på utbildning som påbörjas i hösten 2011.

- En nyhet är att gymnasieförordningen nu även gäller för fristående skolor och gymnasiesärskolan. En annan nyhet är att introduktionsprogrammen fått ett eget kapitel. I förordningen finns också övergångsbestämmelser som bland annat reglerar hanteringen av elever som har haft ett studieavbrott från det gamla systemet, säger Carin Lindgren.

En ny betygsskala införs

En ny betygsskala med fler betygssteg har införts. Den nya betygsskalan har sex steg: A, B, C, D, E och F. Betygssteget A är det högsta betyget medan E är det lägsta godkända. Betyget F är ett icke godkänt betyg. När underlag saknas på grund av frånvaro markeras det med ett streck.

- För grundsärskolan har den nya betygsskalan fem steg: A, B, C, D och E. F eller markeringen streck finns inte i betygsskalan. Om en elev i grundsärskolan inte uppnår kraven för betyget E, eller när underlag saknas på grund av frånvaro, ska betyg inte sättas i ämnet, säger Carin Lindgren.

Pressmeddelande
Utbildningsdepartementet

18 oktober 2011

Ny gymnasiesärskola med högre kvalitet

Regeringen skickar idag ett lagförslag om en ny gymnasiesärskola på remiss till lagrådet.

- Alla har rätt att få en bra utbildning. Genom att höja kvaliteten i gymnasiesärskolan ger vi dessa ungdomar en stabilare grund att stå på, säger utbildningsminister Jan Björklund.

Den nya gymnasiesärskolan kommer att ha nio nationella program som kvalitetssäkras centralt. Programmen anpassas till gymnasieskolans struktur och därmed blir det enklare att samverka.

De nio programmen är:

- Administration, handel och varuhantering,
- Estetiska verksamheter,
- Fastighet, anläggning och byggnation,
- Fordonsvård och godshantering,
- Hantverk och produktion,
- Hotell, restaurang och bageri,
- Hälsa, vård och omsorg,
- Samhälle, natur och språk, och
- Skog, mark och djur.

Alla elever på nationella program ska, förutom sin inriktning, läsa svenska, engelska, matematik, idrott, estetisk verksamhet, historia, samhällskunskap, religionskunskap och naturkunskap.

En ny kursindelning av ämnena ger varje elev möjlighet att utvecklas på sin nivå. De som behöver mer tid får det medan de som kan gå snabbare fram tillåts göra det. Efter avslutad utbildning får eleverna ett gymnasiesärskolebevis - ett intyg på att man genomgått utbildning.

Alla nationella program i gymnasiesärskolan ska ha minst 22 veckors arbetsplatsförlagt lärande. Det blir nu också möjligt att gå lärlingsutbildning inom gymnasiesärskolan. Utbildningsprogrammen ska tas fram i samråd mellan Skolverket och arbetsmarknadens parter.

Eleverna i gymnasiesärskolan ska också få större frihet och möjlighet att själva välja vilken utbildning de vill gå.

Kontrollen av att de elever som går i gymnasiesärskolan verkligen tillhör målgruppen ska bli bättre. Hemkommunen blir skyldig att innan och under utbildning säkerställa att eleverna ska gå i gymnasiesärskolan.

De första eleverna ska börja i den nya gymnasiesärskolan höstterminen 2013.

Närmare 20 procent av skolorna klarar inte anpassningen till eleverna

De mest allvarliga bristerna i dagens skola gäller bland annat anpassningen av undervisningen efter elevernas förutsättningar, behov, intressen och erfarenheter. Det framkommer i rapporten Olika elever – samma undervisning.

De mest allvarliga bristerna i dagens skola gäller bland annat anpassningen av undervisningen efter elevernas förutsättningar, behov, intressen och erfarenheter. Var femte grundskola och var tionde gymnasieskola utformar inte undervisningen med tillräcklig hänsyn till eleverna. Det framkommer i en rapport, Olika elever – samma undervisning, som Skolinspektionen i dag lämnar till regeringen.

– Jag vet att uppgiften att anpassa undervisningen efter elevernas behov är en stor utmaning för

skolorna, men misslyckas man här kringskär man elevernas chanser att utvecklas så långt som möjligt. Om eleverna känner att skolarbetet inte berör dem själva och deras liv, och inte ger dem verktyg att förstå omvärlden bättre – då är det inte konstigt att resultaten blir därefter, säger Ann-Marie Begler, generaldirektör, Skolinspektionen.

Närmare 1 500 skolor om året

Rapporten bygger på, och är en sammanfattning av, vad Skolinspektionen sett i sin tillsyn och kvalitetsgranskning av skolan det senaste året. I den regelbundna tillsynen och kvalitetsgranskningen går myndigheten igenom närmare 1 500 skolor per år, därtill kommer ett stort antal skolor som är föremål för utredning efter anmälningar. Även om skolorna som granskats inte har valts ut slumpmässigt, och därför inte statistiskt ger en representativ bild av alla skolor, visar rapporten tydliga mönster och många exempel på brister som bidrar till att inte alla elever får en god utbildning.

Särskilt stöd

Utöver anpassningen av undervisningen till eleverna handlar de brister som påtalas i årets rapport också om att skolan har för låg tilltro till den enskilde elevens förmåga. Skolan ger inte heller i tillräckligt utsträckning särskilt stöd till elever som har behov av det. På många skolor är undervisningen inte kopplad till de nationella mål som finns för vad eleverna ska lära sig. Elevernas kännedom om dessa mål är inte heller tillfredsställande i förhållande till de krav som ställs.

Pedagogiken i skymundan

Inom förskola och fritidshem handlar problemen bland annat om att de ansvariga inte utvärderar konsekvenserna av barngruppernas sammansättning. Den pedagogiska verksamheten kommer dessutom på vissa håll i skymundan, för den i och för sig viktiga, omsorgen om barnen och eleverna.

Följer inte upp verksamheten

För samtliga skol- och verksamhetsformer finns det dessutom brister i uppföljning av verksamhetens resultat. Det gör att skolorna och huvudmännen inte kontinuerligt följer verksamheten och utvecklar den efter de behov som kommer fram.

Otrygg miljö

Ett annat område som också lyfts fram i rapporten är elevernas rätt till en trygg miljö i skolan. Fortfarande saknar allt för många skolor bra planer mot kränkande behandling. Det förebyggande arbetet, såväl vad gäller kränkningar från andra elever som från vuxna i skolan, är inte tillräckligt utvecklat

En gång per år

En gång per år ska Skolinspektionen lämna en rapport över vad man sett i sin verksamhet till regeringen. Skolinspektionen arbetar med regelbunden tillsyn, kvalitetsgranskning, anmälningar från enskilda samt tillstånd till fristående skolor.

Sammanfattning

I denna rapport redovisar Skolinspektionen sina erfarenheter från tillsyn 2010 och kvalitetsgranskning under augusti 2010–maj 2011. Fokus för rapporten ligger på de områden där skolornas och övriga verksamheters arbete måste förbättras.

Under den angivna perioden har Skolinspektionen i regelbunden tillsyn och kvalitetsgranskning besökt närmare 1400 grund- och gymnasieskolor, vilket motsvarar närmare en fjärdedel av landets skolor. Många skolor uppvisar en god verksamhet. På det stora flertalet skolor och verksamheter måste dock åtgärder vidtas för att alla elever ska nå målen för utbildningen i en trygg miljö.

De brister som Skolinspektionen påträffar i skolorna och övriga verksamheter är av skiftande karaktär och omfattning och varierar mellan de olika skol- och verksamhetsformerna. Några brister är dock återkommande och rör undervisningens innehåll och form, vilket direkt påverkar elevens möjlighet att nå målen i en trygg miljö.

Bland de mer framträdande och allvarliga bristerna finns brister i anpassningen av undervisningen efter elevernas förutsättningar, behov, intressen och erfarenheter. Därigenom försämras förutsättningarna för eleverna att känna delaktighet och lust att lära. Tillit till elevens förmåga och, där det behövs, ett väl anpassat särskilt stöd för enskilda elever är också sådant som brister på många skolor och som är avgörande för de berörda elevernas framgång i skolan. På många skolor är undervisningens koppling mot och elevernas kännedom om målen för undervisningen inte heller tillfredsställande i förhållande till de krav som ställs.

Bland de brister som är specifika för förskola och skolbarnsomsorg finns ett för litet fokus på lärandeuppdraget och bristfälliga konsekvensSKOLINSPEKTIONENS RAPPORT 7

utredningar av barngruppernas sammansättning. Tillsammans med övriga brister påverkar detta kvaliteten på barnets tid i verksamheten.

Några områden återkommer som de vanligast förekommande bristerna i samtliga skol- och verksamhetsformer. Hit hör uppföljning av verksamhetens resultat och ett kontinuerligt och systematiskt kvalitetsarbete, tillsammans med det förebyggande arbetet mot kränkande behandling och elevernas rätt att vistas i en trygg miljö.

Sverige tappar i både kunskaper och likvärdighet

Svenska elevers kunskaper i läsförståelse har försämrats under det senaste decenniet, visar den internationella undersökningen PISA 2009. Nedgången är störst hos redan svaga läsare. Sverige har även förlorat sin topposition när det gäller likvärdighet.

- Detta är mycket bekymmersamt, säger Helén Ångmo, tillförordnad generaldirektör på Skolverket.

I och med PISA 2009 kan Skolverket bekräfta den negativa trend som funnits i andra internationella undersökningar under 2000-talet som Sverige deltagit i. Det har skett en försämring av elevernas kunskaper som nu går att säkerställa statistiskt. PISA 2009 mäter läsförståelse, kunskaper i matematik och naturvetenskap hos 15-åringar i 65 länder.

Huvudämnet denna gång är läsförståelse och de asiatiska länderna och Finland ligger i topp. Sverige, som under flera decennier också tillhört toppskiktet, placerar sig på 15e plats, vilket motsvarar en genomsnittlig OECD-nivå. Jämfört med PISA 2000, då läsförståelse också var huvudämne, har Sverige tappat 19 poäng. Försämringen gäller både låg- och högpresterande elever. Men det är de svagaste eleverna som tappat mest under tioårsperioden.

- Var femte elev når idag inte upp till en grundläggande nivå i läsning. En nivå som är nödvändig för att kunna tillgodogöra sig annan kunskap, säger Anita Wester, projektledare för Sveriges deltagande i PISA på Skolverket.

Sämre resultat för pojkar

Även i matematik har de svenska resultaten försämrats, både bland hög- och lågpresterande elever. Jämfört med PISA 2003 har Sverige tappat 15 poäng i matematik och ligger nu på en genomsnittlig nivå. I naturvetenskap ligger Sverige 6 poäng under OECD-genomsnittet och trenden är nedgående. Andelen elever som inte når upp till en grundläggande nivå i naturvetenskap har ökat till nästan 20 procent.

I alla ämnen som PISA mäter har de svenska resultaten varit mer negativa för pojkarna än för flickorna. Skillnaderna i läsförståelse mellan flickor och pojkar har ökat, från 37 till 46 poäng, under tioårsperioden.

Lägre resultat bland elever med utländsk bakgrund

PISA 2009 bekräftar också skillnader i resultat mellan infödda elever och elever med utländsk bakgrund. I Sverige är skillnaderna mellan dessa elevgrupper en av de högsta i undersökningen. För elever med utländsk bakgrund födda i Sverige, når 30 procent inte upp till en grundläggande läsnivå. När det gäller elever med utländsk bakgrund födda utomlands, är motsvarande siffra 48 procent, alltså varannan elev. Detta är att jämföra med infödda elever, där andelen är 14 procent.

- Att elever som anlänt efter skolstarten har sämre kunskaper behöver inte vara så konstigt. Men det är bekymmersamt att elever med utländsk bakgrund födda i Sverige har ett lägre resultat än infödda elever, även om en hel del av skillnaden kan förklaras av socioekonomisk bakgrund, säger Anita Wester.

Tappat i likvärdighet

Sverige har länge lyfts fram som ett av de mest likvärdiga länderna. Men PISA 2009 visar att Sverige även tappat sin topposition när det gäller likvärdighet och numera ligger på en högst genomsnittlig nivå. PISA visar, i jämförelse med andra länder, ökade skillnader mellan hög- och lågpresterande elever och en förstärkt betydelse av elevers socioekonomiska bakgrund. Över tid har även skillnader mellan hög- och lågpresterande skolor ökat.

- Det är mycket oroande att klyftorna ökar. Likvärdighet är ett honnörsord för svensk utbildning och vi har höga ambitioner när det gäller skolans kompensatoriska uppdrag och förmåga att utjämna sociala skillnader, säger Helén Ängmo, tillförordnad generaldirektör på Skolverket.

Flera åtgärder på gång

I en tidigare rapport från Skolverket, "Vad påverkar resultaten i svensk grundskola", lyfts en utveckling mot segregering, individualisering och differentiering fram som orsaker till varför elever inte når målen. - Rapporten lyfter bland annat fram mer egenarbete för eleverna och mer homogena elevgrupper. Skolverket har även vid flera tillfällen påtalat brister i särskilt stöd. Det är hypoteser som även kan förklara bilden i PISA 2009, säger Helén Ängmo.

Skolverket har en aktiv roll i de stora reformer som nu pågår inom förskolan, skolan och vuxenutbildningen. Helén Ängmo pekar på flera åtgärder som redan är igång för att förbättra elevernas resultat och öka likvärdigheten.

- Vi har genom regeringsuppdrag bland annat tagit fram tydligare kursplaner med ett centralt innehåll som ska öka likvärdigheten. Vi erbjuder kompetensutveckling inom lärar- och förskolelyftet och satsar på matematikutveckling och en läsa-, skriva- och räknasatsning för yngre elever.

Om ytterligare åtgärder behövs är för tidigt att bedöma, menar Helén Ängmo.

- Nu har vi väldigt mycket på gång och jag hoppas att det ska leda till förbättringar på både kort och längre sikt.

Goda resultat i Finland

Finland är ett av de länder som uppvisar mycket goda resultat i PISA 2009. De ligger i topp både när det gäller kunskapsresultat och likvärdighet. Anita Wester lyfter fram några faktorer i det finska skolsystemet som kan förklara de starka resultaten: En kvalificerad lärarutbildning med forskningsanknytning och omfattande insatser av särskilt stöd i tidiga åldrar.

- Nästan alla finska elever får särskilt stöd någon gång under sin skoltid och det ses som något naturligt för att komma ifatt. Lärarna är också noga med uppföljning och utvärdering av stödinsatserna.

- De finska resultaten visar att det inte finns något motsatsförhållande mellan goda resultat och god likvärdighet och det gäller flera länder som har höga kunskapsresultat i PISA. Det borde alltså vara fullt möjligt även för Sverige att komma tillbaka dit igen, säger Anita Wester.

Text: Helena Norman

Bild: Thomas Henrikson

Tidigt stöd bakom Finlands PISA-framgångar?

Kan en förklaring till Finlands goda PISA-resultat vara att Finland tidigt ger särskilt stöd i läsning, skrivning och matematik? Den frågan ställer Rune Hausstätter och Marjatta Takala i artikeln "Can special education make a difference?".

Skolan har ett mycket viktigt uppdrag som kunskapsförmedlare. Skolan förväntas också enligt styrdokumentet bland annat förbereda eleverna för ett aktivt medborgarskap och bidra till att de utvecklas till fria och självständiga individer utrustade med gott självförtroende, kritiskt tänkande och en solidaritet med sina medmänniskor.

Idag pågår vad som närmast kan betecknas som en tävling mellan olika utbildningssystem. Måttstocken på framgång tillhandahålls av internationella jämförande utvärderingar såsom till exempel PISA (Programme for International Student Assessment). Dessa utvärderingar fokuserar i huvudsak på kunskapsuppdraget. Det är väl känt att olika länder lyckas olika bra i de internationella jämförelserna. Kan sättet som ett land gestaltar den specialpedagogiska stödverksamheten på bidra till hur ett land lyckas på PISA? Den frågan ställer sig Rune Hausstätter och Marjatta Takala i artikeln *Can special education make a difference? Exploring the differences of special educational systems between Finland and Norway in relation to the PISA results*. Samtidigt passar de också på att problematisera vad ett utbildningssystem ska uppnå.

Kan tidigt stöd vara förklaringen?

Artikelförfattarna bygger sin argumentation på en analys av resultat på PISA och av Norges och Finlands sätt att bedriva specialpedagogik. De argumenterar för att en viktig förklaring till Finlands avsevärt högre resultat i naturvetenskap, läsning och matematik är att skolan i Finland tidigt ger särskilt stöd i läsning, skrivning och matematik till en stor del av eleverna. Detta presenteras också som en tänkbar förklaring till de mindre skillnaderna mellan eleverna i den finska skolan jämfört med i den norska: "*The Finnish school system presents itself as not only the best school in the world, but also as the best school 'for all' in the world...*".

Den betydligt mindre andel elever som får särskilt stöd i Norge får det också i områden som inte testas i PISA-undersökningarna. En annan intressant skillnad mellan utbildningssystemen är att betydligt fler elever i den norska systemet bedöms ha "beteendeproblem". Hausstätter och Takala menar att detta

kan bero på att den tidiga satsningen i det finska systemet på tal, läsning och skrivning kan förebygga att beteendeproblem uppstår.

Övertygande argumentation

Det finns förstås, vilket också påpekas av artikelförfattarna, en rad svårigheter med att jämföra två specialpedagogiska system och deras effekter på PISA. Det är betydligt färre elever som erhåller specialpedagogiskt stöd i den norska systemet. Å andra sidan är det fler elever som erhåller ett mer informellt extra stöd i det norska systemet. Till detta tillkommer frågan om vad det "normala" stödet innebär, vilket inte diskuteras i artikeln. Hur som helst ger författarna en ganska övertygande argumentation för att den generella finska satsningen på språkrelaterade färdigheter kan avsätta sig i högre PISA-resultat. Kommen till den sista tredjedelen av artikeln har läsaren mött vad som närmast liknar en argumentation för det finska systemets överlägsenhet. Då ska man hålla i minnet att vi får veta lite om arbetsätten i de olika skolsystemen.

Avslutningsvis i artikeln diskuteras en komplicerande faktor i jämförelsen av systemen. Det är nämligen så att hela 30 procent av eleverna i Finland deltar i specialpedagogisk undervisning. Hela 8 procent gör detta under hela skoldagen. Motsvarande siffror för Norge är 7,5 respektive 1,5 procent. Det är alltså en större andel elever som deltar i specialpedagogisk undervisning under hela skoldagen i Finland än elever som får specialpedagogiskt stöd i Norge! Artikelförfattarna diskuterar detta utifrån begreppet "inkludering", det vill säga alla elevers rätt till delaktighet i undervisningen. Man pekar på att detta är ett värde som givits större betydelse i norsk utbildningspolitik än i finsk. För att återknyta till inledningen av denna artikel så för man in fler mål än kunskapsmålet när man ska utvärdera utbildningssystemet vilket förefaller som en rimlig idé. En längre diskussion i artikeln om vilka mål som skolans verksamhet ska utvärderas mot hade varit intressant, inte minst som detta är en viktig demokratifråga.